

Hur talar vi om teori – praktik?

*En historisk blick kring diskursen & dess
konsekvenser för aktörer inom
klinisk utbildning.*

Annica Lövenmark, 2025

**Mälardalens
universitet**

- Begreppet diskurs – hur språket skapar verkligheter och diskursers normskapande effekt
- Vad talas det om och hur? Och vad betraktas som sant?
  - Diskursen om teori och praktik i ett historiskt perspektiv
    - 1970- talet *Från teori till praktik*
    - 1980-talet *Teori och praktik som skilda former för vetande*
    - 1990-talet *En klyfta/gap mellan teori och praktik - teori och praktik som skilda världar*
- Vad är det för problem som ska lösas?
  - Klinisk utbildning definieras som problemet
- Hur ska problemet lösas?
  - En ny lärarfunktion
- Styrningsmentalitet – hur vi styr oss själva utifrån rådande diskurser – hur vi *gör* diskurser
- Vilka är de subjekt som ska formas, styras och styra sig själva?
  - När gapet fick en kropp: Adjungerande klinisk adjunkt (AKA), Klinisk adjunkt (KA)
- Avslutande reflektion

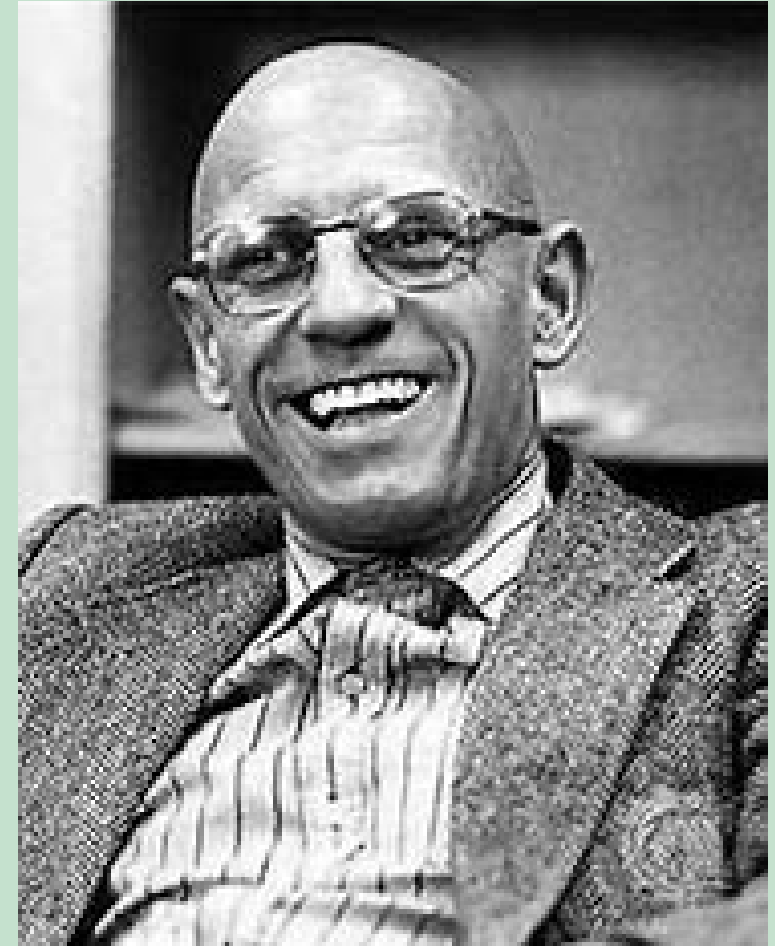
Michel Foucault 1926 -1984

fransk filosof och idéhistoriker
inom främst psykologi och sociologi

Diskurs:

- *ett bestämt sätt att tala om,
tänka om och förstå världen*

Språket betraktas som en social handling

Synen på **verkligheten** & **kunskap**

- det inte finns någon outtalad eller dold sanning om verkligheten
- med hjälp av språket kategoriserar och systematiserar vi den egna förståelsen och kunskapen
- språket representerar verkligheten

- så fort vi använder språket **skapar vi verkligheter**
- det är genom språket som diskurser om verkligheten skapas och **återskapas**
- språket i sig är även det en **konstruktion**

- så fort vi använder språket **tolkar** vi vår omvärld
- språk kan därför **inte** förstås som något **neutralt** i sig
- det vi säger eller skriver blir därmed en **subjektiv representation av verkligheten** - inte ett objektivet återgivande

- genom att studera språket är det möjligt att studera hur diskurser är **konstruerade** och hur man genom dem kan **förstå** omvärlden
- ingen kan ställa sig utanför en diskurs, alla är, i någon form, **medskapare av diskurser** då all språkanvändning skapar eller återskapar diskurser

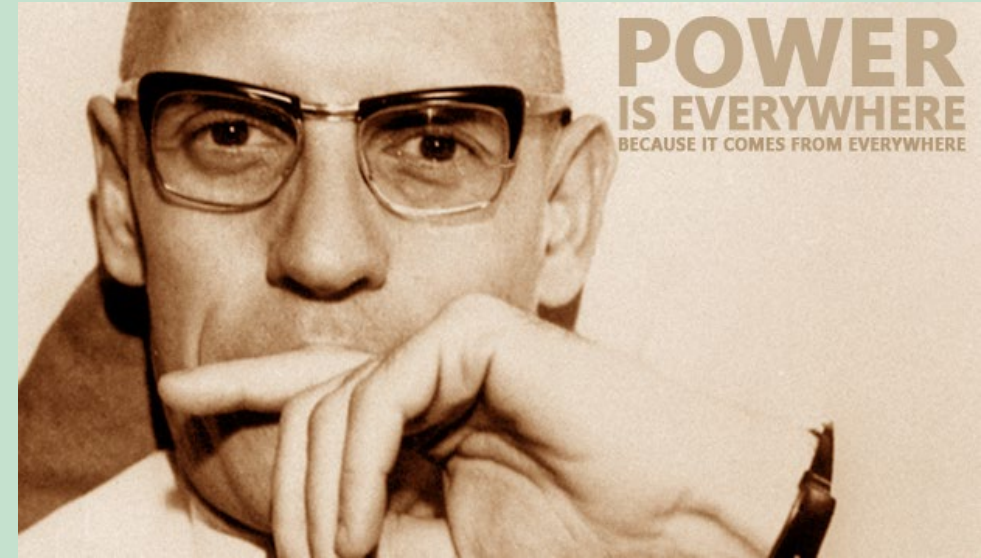

- diskurser har en **normskapande** effekt
- diskurser styr vad som **kan** eller **inte kan** sägas/skrivas
- ex. politisk korrekthet: vissa saker anses inte acceptabelt att tycka eller säga i vissa sammanhang eller tabu: vissa saker är i princip aldrig accepterade att säga/tycka
- vad som är politiskt korrekt eller tabu **förändras över tid**, ex. kvinnliga präster, sexualitet eller vad diskriminering är

Att studera diskurser

- att utifrån en viss tid i historien identifiera **hur** något har definierats som **en dominerande version av verkligheten** utifrån olika maktstrukturer
- fokus är relationen mellan makt och kunskap
- ex: konstruktionen av anorexia: från en religiös diskurs - uppvisande av andlighet - till en sjukdom - i en medicinsk diskurs

Diskurs – kan även kallas stor/liten berättelse – ex. “berättelsen om den vita heterosexuella mannen”

Diskursen om teori och praktik

- Material: forskning om kunskap i ssk-utb 1960-talet-2010, interna dokument fr ssk-utb, arkivmaterial fr SKL, Högskoleverket, Mediearkivet och facktidsskrifter
- Vad talas det om och hur? *teori & praktik*
- Vad betraktas som sant? *ett gap*
- Vad är det för problem som ska lösas? *klinisk utbildning*
- Hur ska problemet lösas? *ny lärarfunktion*
- Vilka är de subjekt som ska formas och styras?
kliniska adjunkter/adjungerande kliniska adjunkter

Vad talas det om och hur?

- **Utbildningsreformen 1948:** Syftade till att utbilda sjuksköterskor för medicintekniska specialuppgifter i en alltmer tekniskt komplicerad vård.
- **Förändringar fram till 70-talet:** Många vårdande arbetsuppgifter överlämnades till sjukvårdsbiträden och undersköterskor. Sjuksköterskor fokuserade på medicintekniska uppgifter, arbetsledning och administration.
- **Kliniklärarfunktion:** Inrättades för att avlasta sjuksköterskor och undervisa sjuksköterskestudenter inom verksamhetsförlagd utbildning

1970-talet: från teori till praktik

- Utbildningen är en **process** från teori till praktik
- Undervisning innebär att förmedla teoretiskt material
- Teori **erhålls** genom undervisning
- Praktik är något som **uttrycks i handlingar**, i klinisk verksamhet
- Teori eller praktik ses **inte** som **problematiska** att integrera
- Teori eller praktik är **inte** något som behöver **utvecklas**

1980-talet: teori och praktik som skilda former av vetande

- Teori och praktik börjar ses som problematiskt åtskilda
- Strävan efter högskolemässighet och modern hälso- och sjukvård skapar **organisatoriskt åtskilda utbildningsarenor**
- Teori ses som något som kan **överföras** till klinisk verksamhet
- Teori ska **transformeras till nyttiga handlingar** i klinisk verksamhet
- Kliniskt verksamma kan med tiden förstå behovet av **utveckling**

1990-talet: en klyfta/gap mellan teori och praktik

- Läraren ses som en **gäst** i verkligheten
- Samarbetet mellan sjuksköterskor och vårdlärare är **otydligt**, behöver förtydligas
- Teori och praktik ska **integreras** – svårt men nödvändigt
- Vetenskaplig kunskap är **normen**
- Praktiska problem ska studeras genom **tillämpning** av teori eller åtgärdas med **evidensbaserad** omvårdnad
- **Problemorienterad** pedagogik blir eftersträvensvärd, tidigare pedagogiska förhållningssätt ses som omoderna

Vad är det för problem som ska lösas?

Teori och praktik som skilda världar – etablering av gapet

- Teori och praktik ses som **skilda världar** som behöver åtgärdas genom utveckling
- Teori och praktik beskrivs metaforiskt som kunskap "där inne" - tryggt och säkert - och praktik "där ute" - osäkert och behöver utvecklas
- Uppdelningen av kunskapsformer föder nya former, exempelvis *förtrogenhetskunskap*, *tyst kunskap* och *tillämpad teori*
- Klinisk utbildning definieras som **problemet**

Hur ska problemet lösas? - en ny lärarfunktion

- En **ansvarsförskjutning** - från utbildningssystemet - till individen
- Kliniska adjunkter förväntas **kvalitetssäkra** verksamhetsförlagd utbildning
- Akademisk kompetens ifrågasätts inte - klinisk kompetens är flyktig; underhållas
- **Livslångt lärande** och **reflektion** är nya retoriska resurser, **integrering** återkommer i form av **simuleringsövningar**
- Förmåga att **tillämpa** kunskaper återkommer och fokus ligger på var, hur och när teoretisk eller praktisk kunskap ska användas
- Verksamhetsförlagd utbildning är **problemet** och **lösningen** är att integrera teori och praktik
- Kliniska adjunkten ses som "hjälten" som ska **åtgärda gapet** mellan teori och praktik
- Konkurrens: **vem är mest lämpad?** – en lärare med tidigare erfarenhet av ssk-yrket eller en verksam ssk med behörighet att anställas som lärare? **Klinisk adjunkt/adjungerande klinisk adjunkt**

Vilka är de subjekt (lärarna) som ska formas och styras?

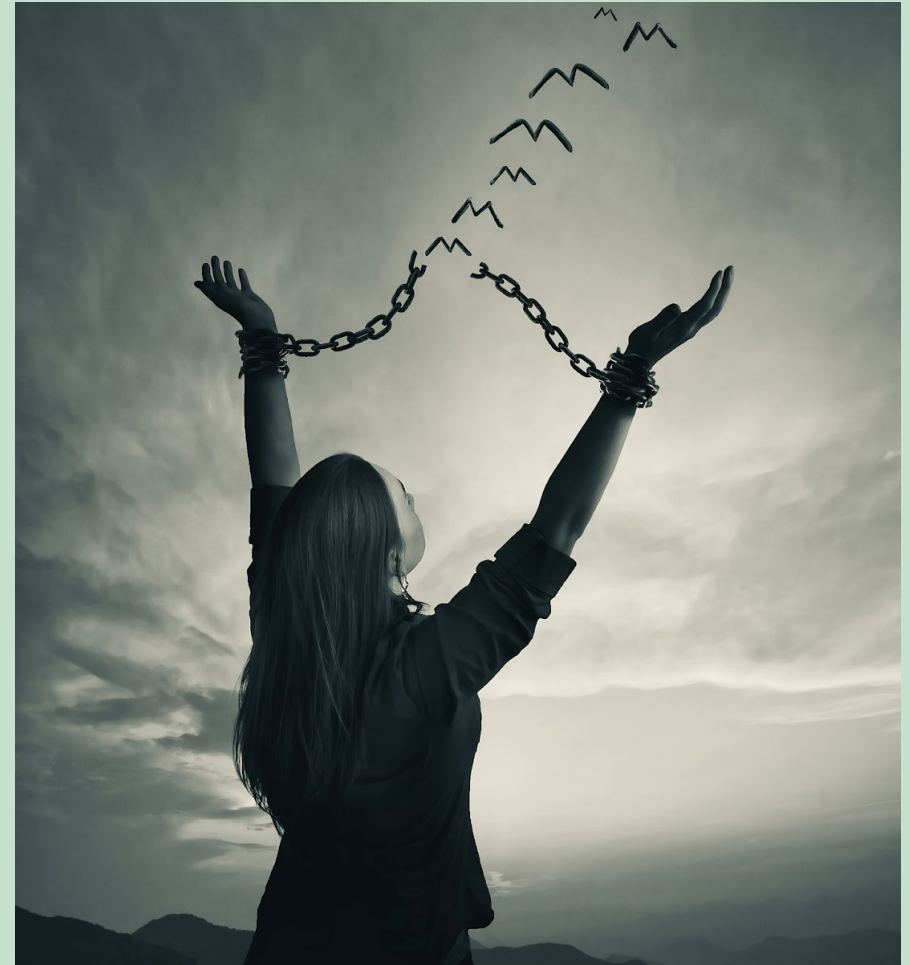
Styrningsmentalitet – hur vi styr oss själva utifrån rådande diskurser

- hur vi gör diskurser, ex. vad vi bör äta eller dricka eller röra våra fysiska kroppar som "hälsosamma medborgare" – diskurserna skiftar men visar på de normer som är rådande (ex. "sitta är det nya röka")
- styrning är komplex då den bygger på relationer mellan olika auktoriteter, på nätverk av makt samt hur auktoriteter handlar, ex. olika professioner eller myndigheter (Livsmedelsverket/tallriksmodellen etc.)
- ifrån det som, genom och i diskursen, konstrueras som ett naturligt och existerande problem, presentera lösningen

Styrningsmentalitet

- individer förväntas driva förändringen och utvärdera sig själva utifrån ställda mål; **självrannsakan** och **självstyrning** – styrningsmentalitet- sätts i spel
- en form av styrning som förutsätter en **upplevd individuell frihet** och att individer själva är **medskapande** i sin egen styrning

Vilka är de lärarfunktioner som skapas?

När gapet fick en kropp

Adjungerande
klinisk
adjunkt (AKA)

Kerstin Andersson-Thorell, Ann Westlund & Elsy Athlin (1998). *Modell med kombinationstjänster för handledning och undervisning i den kliniska delen av sjuksköterskeutbildningen*. Jämtlands Läns landsting.

Klinisk adjunkt (KA)

Landstingsförbundet (2002:31). *I huv'et på patienter, politiker, vårdpersonal, IT-folk & vårdutbildare*. Stockholm: Landstingsförbundet.

Identiteter och dilemman som KA/AKA

- Kunskapsbärare/**Bristfällig kunskapsbärare**
- stödjer studenters akademiska utveckling, visar upp akademisk kompetens
- beskriver sig som trovärdig, självsäker, pedagog, utvecklare, ledare, administratör
- När tid eller möjlighet inte finns för att vara allt detta tvivlar både hon och andra på hennes kompetens och när det sker behöver hon **stöd** och **mer kunskap** för att kunna värderas som en äkta kunskapsbärare och kunna inta eller återerövra positionen som kunskapsbärare och inte vara en **bristfällig kunskapsbärare**

- Samarbetaren/**Ensam samarbetare**
- samverkar, kämpar för rätten att finnas
- beskriver sig som kreativ, oväntad, ensam, hemlös, inlåst eller osynlig
- Samarbetaren behöver ha en **organisatorisk** och **kollektiv tillhörighet** med andra som vill samarbeta med henne, annars riskerar hon att själv **delas i två delar**, hon kan uppleva sig som hemlös, inlåst eller osynlig och blir då en **ensam samarbetare**

- Vägvisaren/Kompasslös vägvisare
- läser av omgivningen, visar på framkomliga vägar, är i rörelse, förstår att utveckling kan ta tid
- beskriver sig som hjälpare, tålmodig
- Vägvisaren behöver vara uppmärksam på sin omgivning och ha en egen kompass i form av **bekräftelse** och **stöd**. Utan denna kompass riskerar vägvisaren att bli både **maktlös** och **orörig** och blir då en **kompasslös vägvisare**.

Reflektioner

- Talet om teori och praktik som "problematiskt" återkommer med en cykel på cirka 10 år
- Klinisk adjunkt – fortsatt utmanande att vara kunskapsbärare, samarbetare och vägvisare även idag
- Vad vill vi skapa/återskapa – gapet? Om vi pratar om det återskapas det...
- Akademi och Klinik – att **sam**verka utifrån egna styrkor och förutsättningar

